

Om forholdet mellem det juridiske og det sociologiske synspunkt for straffen.

I dette tidsskrifts 13 årgang s. 65 flg. har daværende Professor, nu Kultusminister, Dr. juris. Goos gjort det program, som »union internationale de droit pénal« har opstillet for sin virksomhed, til genstand for en lige så interessant som indgående kritik.

Den videst gående, den radikaleste del af programmet har den af videnskaben så højt fortjente forfatter taget og ifølge sit udgangspunkt, sin opfattelse af straffens væsen måttet tage en vis afstand fra; thi ganske vist billiger forfatteren unionens løsen: Forbrydelse og straf bør ses lige så vel fra et sociologisk som fra et juridisk synspunkt; men de »juridiske« principer, artiklen kræver respekterede, tillade ifølge deres natur de »ikke-juridiske« hensyn kun at gøre sig gældende i et meget beskedent omfang.

Af den internationale kriminalistiske unions program ville antagelig kun statuternes art. II. 4—5 og 8—9*) have

*) Art. II. 4. Adskillelsen mellem lejlighedsforbrydere og vaneforbrydere har afgørende betydning, såvel theoretisk som praktisk. Den bør derfor tjene til grundlag for straffelovgivningens bestemmelser.

5. Da strafferetsplejen og straffefulbyrdelsen tjene samme øjemed, og straffedommen følgelig først ved straffens fuldbyrdelse får indhold og betydning, må den sondring, mellem straffuldbyrdelsen og strafferetsplejen, som er ejendommelig for nutidens strafferet, auses for urigtig og formålsstridig.

særlig interesse for læserne af dette tidsskrift: de tre førstnævnte punkter, fordi der i dem stilles bestemt formulerede fordringer til straffuldbyrdelsen, navnlig til fuldbyrdelsen af frihedsstraffen, det sidste, fordi det refererer sig til i nært slægtskab med fuldbyrdelsen af frihedsstraffen stående forhold. Jeg skal derfor på dette sted indskrænke mig til at drøfte denne del af programmet, skal forsøge at bringe den eller rettere den opfattelse, der ligger til grund for den, i harmoni med det retslige synspunkt for straffen.

Når man skal se straffen både fra et sociologisk og fra et juridisk standpunkt, kan denne opgave forsøges løst på en af to måder: Enten kan man tage to billeder af straffen, det ene set fra det juridiske, det andet fra det sociologiske synspunkt, for ved hjælp af de fælles træk at danne sig et totalbillede af den. Eller man kan søge strax at skaffe sig dette ved at udfinde et synspunkt, der på en gang er juridisk og sociologisk.

For valget mellem de to fremgangsmåder må opfattelsen af forholdet mellem individ og samfund være bestemmende.

Ser man i individet kun et led af samfundsorganismen, tillægger man individualiteten ingen anden betydning end den, den har for samfundet, må ul ret, altså også straffetretten, i sidste instans være til alene for samfundets skyld, være født af og bestemt ved sociale krav. En kollision mellem ret og samfundsinteresse er da udelukket. Det juridiske synspunkt må også være det sociologiske.

Tillægger man omvendt individualiteten en videre ræk-

8. Ved langvarige frihedsstraffe bør straffetidens udmåling ikke blot gøres afhængig af den begæede forbrydelses materielle og moralske grovhed, men også af straffuldbyrdelsens resultater.
9. Uforbederlige vaneforbrydere bør straffelovgivningen stille sig til opgave at gøre uskadelige for et så langt tidsrum som muligt, og det også, når det drejer sig om gentagelse af mindre forbrydelser.

kende, en selvstændig, af samfundsinteresserne uafhængig betydning, opfatter man altså retten som værende til ikke alene for samfundets skyld, men også for individet som sådant, er en sammenfalden af det juridiske synspunkt med det sociologiske en umulighed. Straffen må betragtes fra to synspunkter, fra forbryderens og fra samfundets, begrundes ud fra dem begge.

Hvis vi måtte anerkende berettigelsen af den sidstnævnte opfattelse af individets betydning, vilde det se temmelig trøstesløst ud for kriminalpolitiken. Tilkommer der virkelig individet en af samfundsinteressen uafhængig, denne begrænsende ret, kan straffen, der jo er en indskrænkning i eller ophævelse af denne rets indhold, overfor forbryderen kun tænkes motiveret ved henvisning til krav, der stå over individ og samfund. Straffen må fødes af brøden, ikke af den sociale, men af den ethiske brøde, være en akt af en retfærdighed, der hævdes og udøves for sin egen skyld, være »et onde, som forbryderen har forskyldt, og ved hvis tilføjelse der ikke bliver spørgsmål om andet formål end det, at han kommer til at lide dette onde og derved soner sin brøde« (Goos l. c. S. 72). Derved indsnævres kriminalpolitikens virkefelt. Dens område kommer til at begrænses af den ethiske brødes. Men ikke engang på dette begrænsede område vil kriminalpolitiken formå at hævde sin ligeberettigelse: Retfærdigheden kræver f. ex. 6 års frihedsstraf som bod for en eller anden forbrydelse. Kriminalpolitiken fordrer, at straffen skal vedvare, indtil forbryderen er bleven afskrækket eller forbedret. Men den vil fordrer forgæves; thi retfærdigheden vil være ude af stand til at lægge, om det så kun var en eneste dag, til straffen. I den ofte nævnte artikel hævdes ganske vist muligheden af et kompromis mellem de modstående krav. Det antydes, at der er taget tilstrækkeligt hensyn til forbryderens ret, når blot straffen ikke glider ud i det »aldeles ubestemte«, at et af hensyn til kriminalpolitiken blot ved minimum og maximum bestemt straffemål derfor ikke ubetinget eller

under alle omstændigheder turde være uforeneligt med det i snævrere forstand juridiske princip. Rigtigheden af disse udtalelser er dog vanskelig at indse: De principer, der beherske den ret, som er skabt af samfundets krav, og som eksistere for disses skyld, må gensidig begrænse og indskrænke hverandre; de må gøre det, fordi den ensidige fyldstgørelse af det enkelte samfundskrav vilde hindre tilfredsstillelsen af de andre. Disse principer ere relative. Begrænsningen hører med til deres væsen. Men hvorledes aftvinge det absolute princip koncessioner? Hvorledes bøje den efter sit væsen ubøjelige retfærdighed? At lade retfærdigheden gå på akkord med utilitaire hensyn er ikke at forene de modstående principer, men at opgive det absolute princip, at opgive det princip, som efter hin opfattelse alene åbner mulighed for begrundelse af straffen. Dualismen kan kun hæves ved, at det relative princip underordnes det absolute, træder i tjenesteforhold til det. Kan i det ovenfor anførte eksempel hensynet til retfærdigheden motivere, at forbryderen får 6 års frihedsstraf, står det kriminalpolitiken frit for at udnytte denne straf på bedste måde til fremme af sine egne formål, men den kan ikke modsætte sig, at forbryderen slippes løs på samfundet påny efter de 6 års forløb, fordi den ham givne lektion har været utilstrækkelig til at forbedre eller afskrække ham; thi en længere straf vilde som uretfærdig være i strid med forbryderens, samfundsinteressen begrænsende ret.

De utilitaire hensyn alene ere altså magtesløse overfor forbryderens ret. Magten til at modificere eller ophæve dennes indhold må retfærdigheden låne dem. Men er denne i stand hertil? Er forudsætningen om, at individets ret står i afhængighedsforhold til skyld og brøde, rigtig?

Disse spørgsmål bør besvares med det mest deciderede nej.

Vi kunne ikke begrunde straffen på brøden. Vi kunne ikke gøre det, fordi brøden og skylden unddrage sig vor erkendelse: Villien må enten være fri eller ufri. Er den ufri o:

er alt, hvad vi ville, alt, hvad vi gøre, underkastet kausalitetslovens herredømme, er det os umuligt at handle anderledes, end vi handle, da ere vi ude af stand til at fatte, at handlingen, den nødvendige, den uundgåelige handling kan involvere nogen ethisk brøde. Og er villien fri, må også skylden stå for os som et mysterium. Er villien fri: kan det gode ikke bestemme os til det gode, det onde ikke til det onde, må valget mellem godt og ondt skyldes en villie, hvis væsen er tilfældighedens. Men med hvilken føje gøre forbryderen ansvarlig for tilfældets værk? Den ethiske skylds væsen formå vi ikke at erkende; vi kunne kun tro på skyldens existens. Men for ordningen af forholdet mellem individ og samfund kan indholdet af vor tro ikke være bestemmende.

Og vi vilde ikke kunne begrunde straffen på brøden, selv om vi forstode det efter sit væsen uforståelige. Thi med hvilken ret lade forbryderen sone brøden? Med hvilken føje gøre sådanne indskrænkninger i hans ret, som samfundet erkender sig for uberettiget til at foretage for sin egen skyld? Fordi straffen skyldes Gud som oprejsning eller forsoning? Men mod en sådan opfattelse af straffen »er det afgørende, at retsordenens grænser overskrides ved den. Retsåndhævelsen er, som retsanordningen, alene for menneskers skyld*).

Skal straffen begrundes, må derfor læren om en i relation til samfundet selvstændig, dets interesser begrænsende ret for individet påvises som uholdbar, som udspringende af en miskendelse af menneskets inderste natur og væsen. Hin lære hviler på forudsætningen om, at der tilkommer individet som sådant et ethisk værd, der i kvalitativ henseende er samfundets jævnbyrdigt. Forudsætningen vilde være rigtig, hvis samfundet kun var en samling, en ophobning af individer; dets værdi måtte da være lig med summen af de enkelte individers, kunde kun i kvantitativ

*) Goos. Den danske Strafferet. I. s. 41.

henseende være forskellig fra den enkeltes. Men således er forholdet ikke. Mennesket kan, således som det er anlagt af naturen, kun udfylde sin mission fuldtud i det menneskelige samfund, har derfor som medlem af dette en kvalitativ højere værdi end som individ. Men er samfundet en betingelse for skabelsen af den kvalitativ højere værdi, må også alle, til dets sikring nødvendige midler have ethisk berettigelse, beskyttelsen af individet på samfundets bekostning være for-kastelig.

Under kampen mod den dets livsbetingelser truende forbrydelse kan samfundet således alene lade sig lede af, hvad hensynet til dets egen interesse tilsiger. Anerkendelsen af denne sætning nødsager os imidlertid, som alt antydte, på ingen måde til at proklamere en ensidig kriminalpolitik som den rigtige. Så vist som samfundet har andre formål end det, at værges sig imod forbrydelsen, så vist bør det i kampen mod denne for sin egen skyld sky bruge af sådanne midler, der vilde volde dets øvrige interesser uforholdsmæssigt afbræk. Men for en i strengeste forstand ensidig kriminalpolitik måtte jo alle veje, der førte til det opstillede mål, sikring overfor forbrydelsen, være gode, og den, der hurtigst og sikrest bragte os derhen, den bedste, selv om vi ikke kunde slå ind på den uden at træde andre samfundsinteresser under fødder. Opgaven måtte være à tout prix at bevare de frembragte sociale værdier mod forbryderske angreb; spørgsmålet om, hvorvidt de midler, ved hvis hjælp opgaven kunde tænkes løst, ikke vilde binde de hine værdier producerende kræfter, skydes til side som sagen uvedkommende. En sådan politik er selv for den mest overfladiske betragtning for absurd i valget af sit udgangspunkt, for urimelig i sine konsekvenser til at kunne påregne tilslutning af betydning. Man støder ganske vist hos moderne forfattere, der mene at kunne undvære enhver juridisk begrundelse af straffen og alene ville have den betragtet som et praktisk middel i kampen mod forbrydelsen, jævnlig på ytringer, som kunde synes at tyde på det mod-

satte. Men en nærmere undersøgelse vil næsten altid vise, at sådanne udtalelser ikke skulle forstås for bogstaveligt, og at også disse forfattere anerkende, og som fornuftige mennesker må anerkende, at samfundet har andre interesser end den, at bekæmpe forbrydelsen, at hensynet til disse andre interesser må sætte en grænse for anvendelsen af straffen, og at denne følgelig kun kan anerkendes som et praktisk, som et samfundstjenligt middel, når den nytte, den gør som sikringsforanstaltning, er større end den skade, den volder samfundet i andre retninger.

Hvorfor kunne vi nu ikke acceptere den her antydede modificeret-kriminalpolitiske opfattelse af straffen og slå en streg over fordringen på dens yderligere, dens juridiske begrundelse? Fordi denne opfattelse miskender rettens sociale betydning, fordi den er blind for, at straffen, om dens udøvelse overlodes til statsmagtens uregelbundne skøn, vilde dræbe den tryghedsfølelse hos borgerne i henseende til de dem af staten tillagte goders fortsatte beståen, uden hvilken den moderne civilisation er umulig. Den af juridiske principer uafhængiggjorte udøvelse af straffemyndigheden i almensikkerhedens tjeneste vilde nemlig medføre, at der kunde skrives ind overfor individet blot på basis af en frygt for eventuelle udslag af dets forbryderske tilbøjeligheder (Goos l. c. s. 75), og at det sikkerheden truende individ altid og i det fulde omfang, hvori hensynet til ikke-juridiske sociale interesser tillod det, kunde og måtte bruges som materiale i generalpræventionens tjeneste, altså til statueringen af et afskrækkende eksempel. Men konsekvenserne vilde føre os videre endnu. Vi vilde ikke kunne søge trøst i den betragtning, at det dog kun blev forbrydere og folk med forbryderske tilbøjeligheder, det kom til at gå ud over, at det kun var deres ve og vel, der blev prisgivet hensynet til samfundets døgninteresser. Også den lovlydige og fredsommelige borger vilde være udsat for, at statsmagten opofrede hans velfærd i generalpræventionens tjeneste; thi også hans »afstraffelse« kunde under en eller

anden given situation virke afskrækkende på forbryderæmner, tabet af hans liv eller frihed indicere en social skade af mindre omfang end den, der vilde forebygges ved hjælp af straffen*).

Skal den for samfundsudviklingen nødvendige følelse af tryghed for retsgoderne ikke undermineres af straffen, må det indgreb i dem, som staten udøver gennem straffen, ikke være en krænkelse eller fornægtelse, men en hævndelse, en anvendelse af de principer, i kraft af hvilke individets goder nyde retsbeskyttelse. Straffen må med andre ord begrundes som ret. Og straffen, ikke den absolute, den af brøden og skylden betingede straf, men den nyttige, den totalvellet fremmende straf må kunne begrundes som ret; thi den nyttige ordning af samfundsforholdene er ret.

Jeg kan selvfølgelig ikke tænke på i et tidsskrift, der har til opgave at behandle de straffuldbyrdsdelen vedkommende spørgsmål, at give en egenlig begrundelse af min opfattelse af retsprincippet for straffen, en begrundelse, som jeg iøvrigt håber inden ret længe at kunne fremsætte andensteds. Jeg må her indskrænke mig til at antyde mit juridiske standpunkt, til at skitsere det så vidt, som det er absolut nødvendigt af hensyn til fremstillingen af dets konsekvenser for straffuldbyrdsdelen.

Skal straffen fremstilles som ret, og som forbrydelsens retslige følge, må det påvises, at der ved forbrydelsen er skabt en situation, der i en eller flere henseender er i strid

*) Man tænke sig f. ex., at staten trues af en anarkisk bevægelse. Fra alle sider er man enig om, at et udbrud af denne kun kan forhindres, når der snarest statuere et afskrækkende eksempel. Lederen af bevægelsen, Hr. A., har imidlertid gemt sig så godt, at man ikke i en fart kan få fingre i ham. Man tager da i mangel af noget bedre til takke med B. eller et hvilket som helst andet medlem af alfabetet og klynger ham, uagtet han ikke har haft det fjerneste at gøre med hele bevægelsen, med megen højtidelighed op på torvet til skræk og advarsel for andre. Midlet kan være praktisk. Mod dets principielle anvendelse kan der udelukkende rejses betænkeligheder af juridisk art.

med den fornuftige og derfor som retslig anerkendte ordning af samfundslivet, samt at straffen formår — helt eller delvis — at ophæve denne fornuftstridige tilstand, at den er en retablering af retten gennem annullering af uretten. Det bliver altså til forståelse af straffen nødvendigt at kaste et flygtigt blik på de forandringer i den retslig beskyttede ordning, som den forbryderske handling har medført.

En mand har f. ex. slået sin uven ihjel. Betragte vi denne begivenhed isoleret, se vi bort fra den forbryderske handling's fjærnere følger, vil straffens nytte ikke kunne forklares; thi den dræbte kunne vi jo ikke kalde tillive på ny gennem morderens afstraffelse. — Hvilke yderligere skadelige følger har gerningen da fremkaldt? Had og forbitrelse mod morderen i vide kredse, sorg hos dem, der stode den dræbte nær; men sorgen kunne vi ikke mildne, og hævnørsten bør vi ikke tilfredsstille gennem straffen; thi hævnfølelsen har ved samfundsudviklingen tabt sin oprindelige ethiske berettigelse. — I den dræbte har hans familie måske mistet sin forsørger. Denne del af tabet kan skadeserstatningen i ordets tekniske betydning råde bod på. — Det slette eksempel, som morderen har givet, kan virke nedbrydende på andres moral og agtelse for loven, kan muligvis endogså bestemme andre til at begå forbrydelser. Om vi end stå nok så fast på determinismens grund, må vi imidlertid indrømme, at forbrydelsen ikke altid fremkalder demoralisation, endsige da smitte. Men henvisningen til noget, der ikke behøver at resultere af forbrydelsen, kan ikke forklare, at denne altid skal følges af straffen. Der må som noget, straffen kan reagere imod, påvises en forstyrrelse af den retslige ordning, der altid resulterer af den forbryderske handling, der er dens nødvendige følge, hører med til dens væsen. En sådan forstyrrelse er forringelsen af tryghedsfølelsen, af følelsen af sikkerhed for livet og dets goder, frygten for, at forbryderen ikke vil slå sig til ro med de opnåede resultater, men fortsætte sin forbryderske virksomhed. Men er denne frygt

grundet? Bunder den ikke i en fejlagtig bedømmelse af forholdene, i hvilken forbryderen ikke har lod eller del, og for hvilken han derfor ikke kan gøres ansvarlig? Er forbrydelsen med andre ord virkelig et kendetegn på et farligt sindelag? Og må det, selv om dette skulde vise sig at være så, ikke i al fald erkendes, at dette sindelag kan give sig udtryk også på anden måde end gennem forbrydelsen? Hvorfor da kun straffe forbryderen? Hvorfor ikke bruge straffen som sikringsmiddel også overfor andre?

Af hensyn til besvarelsen af disse spørgsmål vil det være nødvendigt at minde om, at den sikkerhed for menneskene og de menneskelige goder, som livet i samfundet yder, kun kan være og kun bør være relativ. Samfundet består jo af individer, udvikler sig gennem dem. Skal dets egen udvikling blive sund og naturlig, må det derfor drage omsorg for, at individets bliver det, ø: at den sker på basis af individualitetens krav, at den individuelle »frihed« bevarer. Men med nødvendigheden af individets frihed er muligheden af dens misbrug til skade for andre given. Findes der således ingen absolut sikkerhed for os i samfundet, hersker der dog på den anden side heller ingen absolut usikkerhed. Gik vi alle omkring med ønsket om at myrde eller bestjæle så mange af vore medmennesker, som vi på nogen måde kunde overkomme, for at leve højt på deres bekostning, og lode vi dette vort ønske være bestemmende for hele vor færd, vilde samlivet være en umulighed. At samlivet leves, at samfundet eksisterer, er derfor et uomstødeligt bevis for, at mennesket ikke lader sig lede af en eksklusiv individuel egoisme, at sympatiske, at altruistiske følelser høre med til dets væsen. Men er dette så, må mennesket også uden ydre tvang kunne adlyde de påbud og forbud, hvis iagttagelse er nødvendig for samfundets skyld; thi disse bud ere i overensstemmelse med dets egen natur. Erkende vi, at myrden og stjælen er en hindring for samlivet, må forbudet mod at myrde og stjæle, der er et udtryk for denne vor erkendelse, også afgive sikkerhed for liv og ejendom, en sikkerhed, der vel ikke er absolut, fordi

samfundsudviklingen endnu ikke er fuldendt, modsætningen mellem den individuelle egoisme og altruismen endnu ikke fuldt ud er hævet, loven derfor ikke det fulde og hele udtryk for menneskets natur, men dog altid en sikkerhed, et værn, der vel overfor disse eller hine personer kan vise sig at være utilstrækkelig, men dog også overfor dem kan vise sig at være det modsatte.

Ved loven ydes således det mål af sikkerhed, som er samfundets krav: Ikke mindre, end hensynet til samlivet nødvendiggør, ikke mere, end hensynet til individualitetens fri og naturlige udvikling tillader. Men denne — relative — sikkerhed giver loven os kun overfor de personer, om hvilke vi ikke vide, at de ere insociable. Overfor de individer, om hvilke vi kunne erkende, at loven ikke er noget udtryk for deres natur, er dens magtesløshed given. Overfor den konstaterede insociabilitet, den konstaterede abnormitet hersker den absolute usikkerhed, den absolute uvished for vore goders fortsatte beståen lige så vel efter, at loven er bleven til, som den gjorde forinden. Ville vi hæve denne absolute, med livet i samfundet uforenelige utryghed, som de bevislig insociable individers færden bereder os, må vi træffe særlige sikringsforanstaltninger overfor dem. Og vi kunne gøre det uden betænkelighed, fordi vi ved at lægge et særligt bånd på deres frihed kun kue en udvikling, der går i en abnorm, for samfundsinteresserne fjendtlig retning. Vi må derfor bevogte de afsindige, træffe forholdsregler mod alkoholister, stille børnene under deres forældres eller andres tilsyn osv. Men vi kunne alene træffe disse sikringsforanstaltninger på basis af bevis for abnormiteten, ikke på grund af blotte formodninger om, at loven er ude af stand til at beherske vedkommendes handle; thi kun visheden for, at loven er magtesløs, visheden for, at vore retsgoder ikke i loven have noget værn, konstituerer den absolute usikkerhed, og det er alene denne, der er i strid med samfundets krav*)

*) Derfor er den bestemmelse, som er indeholdt i vor straffelovs § 299, irrationel. Folk skulle selvfølgelig ikke have lov til at

At nu, for at vende tilbage til det af de ovenfor opkastede spørgsmål, som endnu ikke her har fundet sin besvarelse, forbrydelsen er et ubedrageligt kendetegn på et farligt, på et i social retning mangelfuldt udviklet eller abnormt sindelag, kan næppe være tvivlsomt. Tyven f. ex. har ved sin gerning ført bevis for, at loven i en bestemt situation ikke har formået at afholde ham fra at krænke andres ejendom, at det værn for vore ejendele, som det har været lovens opgave at skabe, overfor ham har været utilstrækkeligt. Men han kan jo, vil man svare, have forbedret sig, inden straffen rammer ham. Ganske vist. Og vide vi, at han har gjort det, bære vi os dumt ad, om vi straffe ham. Men vi må forlange bevis for hans forbedring, og indtil dette er præsteret, må vi betragte ham og behandle ham som farlig for ejendomsretten; thi den ydre ordning af samfundsforholdene kunne vi alene bygge på kendsgerninger. Vide vi, at en mand har stjålet igår og derfor igår været en fare for ejendomsretten, og tro vi, at han idag har angret og gennem angeren er bleven et bedre menneske, må samfundet indrette sit ydre forhold til ham, overensstemmende med ikke hvad vi tro, men hvad vi vide, må det behandle ham som tyv.

Ved sin gerning åbenbarer altså forbryderen sig som en særlig, som en med den relative sikkerhed uforenelig, absolut fare. Hvorledes nu begrunde straffen ud af denne opfattelse af forbrydelsens væsen? For at godtgøre samfundets berettigelse til at sikre sig overfor den fra forbryderen truende fare behøve vi ganske vist ikke at påberåbe os noget særligt retsprincip. Det samme princip, der, som foran udviklet, ligger til grund for de forholdsregler, der anordnes

forskrække hverandre med trusler om »brand eller anden ulykke». Man må derfor gennem straffen søge at skaffe sig sikkerhed for, at sådanne trusler ikke gentages; men det er urigtigt at behandle de pågældende, som om de vare en fare for liv eller gods; thi at de ere det, kan fremsættelsen af truslen kun lade os formode, og formodninger kunne ikke afføde retslige følger.

overfor børn, afsindige osv., fører til at træffe sikringsforanstaltninger også overfor de individer, hvis sociale abnormitet giver sig tilkende i forbrydelsen. Men hvorledes forklare den særlige behandling, vi som regel lade forbryderen — i modsætning til andre abnorme individer — blive til del? Hvorledes begrunde de egenlige, de udover den rene og skære sikringsforanstaltning, udover den blotte uskadeliggørelse rækkende straffe, de straffemidler, der tage sigte på gennem tvang at socialisere forbryderen, at »bøje hans karakter til lydighed under loven«^{*)}? Svaret kan næppe være tvivlsomt. Når det er så, at forbrydelsens almenretslige betydning består i, at den lader os erkende en i forbryderens person inkarneret, med samfundskravene uforønelig fare, når det endvidere er så, at faren kun eksisterer for os i kraft af vor erkendelse af den, at det, at være fare, og det, at erkendes som fare, er et^{**)}, så er forbryderen ved sin gerning bleven en fare, så har han ved sin gerning forandret den hidtil overfor ham bestående, for samfundet nødvendige tilstand af sikkerhed, og må følgelig af samfundet kunne tvinges til genoprettelsen, til restitutionen af den. Midlet til denne restitution er straffen.

Vi ville nu undersøge, hvilke konsekvenser en sådan opfattelse af straffen må medføre for straffuldbyrdelsen.

Restitution er kun mulig derved, at det antisociale sindelag, som forbryderen har lagt for dagen, undergår en udvikling i social retning. Når denne omformning af karakteren er foregået, men også først da, ophører for-

^{*)} Goos. Strafferet. I. s. 63.

^{**)} Faren er uvisheden. Men absolut taget eksisterer der ingen uvished, idet enhver forandring af en bestående tilstand sker i medfør af kausalitetsloven. Uvisheden — faren — har kun realitet for den begrænsede menneskelige erkendelse, er kun til og i kraft af denne. Faren kan derfor ikke i tiden ligge forud for erkendelsen af den.

bryderen at være en særlig fare, er den tidligere tilstand af sikkerhed genoprettet overfor ham.

Fastholde vi ensidig det her angivne juridiske synspunkt for straffen, føre vi det hensynsløst ud i dets yderste konsekvenser, må resultatet altså blive det, at straffen i hvert enkelt tilfælde bør fortsættes, indtil de i social retning virkende motiver have genvundet deres herredømme over de modvirkende faktorer. Ligesåvel som vi må bevogte den afsindige, så længe afsindigheden varer, ligesåvel må vi sikre os overfor forbryderen, indtil han har ophørt at være en fare, indtil hans forbryderske sind er kuet. Straffen må være den fulde, den adækvate straf, der må tildeles forbryderen nøjagtig det mål af lidelse, som er nødvendigt, ikke mere og ikke mindre. Dette nødvendige kvantum af straf kan ikke forud bestemmes. Det billede af forbryderens sjæleliv, som hans gerning og tidligere liv giver dommeren, er ikke nøjagtigt nok til, at han ved hjælp af dette kan danne sig en begrundet mening om, at denne eller hin bestemte straf hverken vil være for stor eller for lille, men netop det, der behøves. Afgørelsen af, om et vist kvantum af straf er tilstrækkeligt eller ej, kan med den tilnærmelsesvise sikkerhed, der overhovedet kan opnås, hvor det ene menneske skal bedømme det andets sjæleliv, efter sagens natur kun træffes af den straffen fuldbyrdende autoritet og af denne kun træffes, når straffen er af en sådan beskaffenhed, at den giver adgang til at studere dens indvirkning på karakteren i forskellige faser, i skiftende situationer. Den ideale straf må da være den i henseende til tiden ikke forud bestemte frihedsstraf, den »ubestemte« straf i sin fulde, hverken af straffeminimum eller straffemaximum kuede skikkelse: Ubestemt straf uden hensyn til forbryderens og uden hensyn til forbrydelsens beskaffenhed.

Men en sådan absolut, hensynsløs udførelse af et retsprincip i dets konsekvenser vilde stå i strid med dets eget relative, utilitaire væsen. Ligeså lidt som A., når han har en erstatningsfordring, stor 1000 kr., på B. og gennem ud-

læg i dennes ejendele kun har kunnet få dækning for halvdelen, bør have lov til at stille B. med tilbehør af kone og børn til avktion for at få resten af sine penge, for at komme til sin fulde ret, ligeså lidt er det tilstedeligt, at vi hensynsløst inkassere den erstatningsfordring, vi have på forbryderen. Inddrivelsen af den fulde erstatning ved hjælp af straffen er kun tilladelig, når den er til fordel for samfundet, den ubestemte straffedom kun rationel, når den gør større nytte end skade.

Når er nu dette tilfældet?

Ved at underkaste forbryderen en frihedsstraf, om hvis varighed vi på forhånd kun vide, at den af hensyn til det nødvendige studium af hans karakter ikke vil blive synderlig kort, båndlægge vi for et ubestemmeligt tidsrum ikke blot handlefriheden i den retning, i hvilken den har vist sig at være skadelig, men vi båndlægge den i dens helhed og ødelægge derved den værdi, som den i andre retninger måtte have for samfundet. Det er dette spild af værdier, som er den betænkeligste side ved den langvarige frihedsstraf, det er det, som udgør den alt overvejende, den væsentligste del af den sociale skade, som den kan have til følge, og som vi her, hvor det blot gælder om løseligt at antyde de omtrentlige grænser for den ubestemte straffedom's område, alene behøve at tage hensyn til. Ud fra dette udgangspunkt må vi da komme til det resultat, at den ubestemte straf bør komme til anvendelse

- a. overfor de individer, hvis handlefrihed i sin helhed er uden eller dog kun af abnorm ringe betydning for samfundet, uanset om den fra dem truende fare for vore retsgoder er stor eller lille;
- b. overfor de individer, hvis handlefrihed, bortset fra deres i en enkelt retning forbryderske tendens, er af normal værdi, når faren, der truer os fra deres side, har en sådan betydning, at dens afværgelse er samfundet til større nytte end bevarelsen af handlefrihedens delvis normale værdi.

I henhold til den under a opstillede regel må vi være i vor gode ret, om vi fælde en ubestemt straffedom over f. ex. den professionelle forbryder, selv om den forbrydelse, han har udkåret sig til levevej, er af forholdsvis uskyldig art. Man misforstå mig ikke. Fordi en mand tit har tiggert, tit har stjålet, fordi han injurierer alle og enhver, han kommer i berøring med, kan hans handlefrihed, som helhed betragtet, meget vel have positiv betydning. Værdiløsheden indtræder først, når han fuldtud stiller sig i lovbrudets tjeneste, når han baserer sin existens på forbrydelsen, gør denne til sin profession, når han lever af at tigge eller stjæle, lever af at exploitere ondskabsfulde løgne.

I henhold til reglen sub b er det utilstedeligt overfor personer, hvis handlefrihed i visse retninger er af normal værdi, at gøre brug af den ubestemte straf til betryggelse af retsgoder af ganske underordnet betydning. Dette må hævdes i princippet, også hvor straffen gælder vaneforbryderen. En person har f. ex. den ubehagelige vane at skælde sine medmennesker ud uden grund, men holder sig iøvrigt strængt indenfor lovlighedens grænser. Ved at holde ham i fængsel, indtil han var bleven kureret for uvanen, vilde vi kunne tilføje samfundet en skade, der kom til at stå i et skrigende misforhold til den nytte, der kunde have af straffen. Vi må derfor overfor ham nøjes med at prøve mindre radikale kurmetoder. Vi må anvende ufuldstændige straffe, bruge straffemidler, der enten slet ikke eller dog kun ganske forbigående ophæve handlefriheden, søge at bøde på den eventuelle frihedsstrafs korte varighed ved at forhøje dens intensivitet. Og vi må med resignation finde os i vor skæbne, når kuren mislykkes.

Hører forbryderen til de under b nævnte personer, må det altså være en betingelse for ikendelsen af den adækvate, den ubestemte straf, at den i hans person inkarnerede fare truer retsgoder, hvis værdi kan tale sammenligning med den, om hvis destruktion eller forringelse gennem straffen der er spørgsmål. Men må det ikke endvidere kræves, at faren

for disse retsgoder skal have en vis størrelse, det forbryderske forsæt altså en vis styrke, den forbryderske uagtsomhed en vis grovhed? Jeg tror, at dette spørgsmål principielt bør besvares benegtende. Hvor det gælder menneskets højeste goder, dets liv eller veltærd, bør den relative sikkerhed ubetinget hævdes; men en sådan sikkerhed eksisterer ikke overfor den, hvis forbrydelse består i, at han har angrebet et af disse goder. Han har, hvad enten hans uagtsomhed har været grov eller ringe, hans forsæt svagt eller stærkt, ved sin gerning bevist, at loven ikke overfor ham formår at værne om disse goder, at den ikke er bestemmende for hans forhold til dem, at dette forhold derfor bærer karakteren af absolut usikkerhed. Denne absolute usikkerhed må hæves, og den kan kun hæves ved, at der tildeles ham en straf, der er tilstrækkelig til at kue de i forbrydersk retning virkende motiver. Da på den anden side straffen ikke bør være større, end opnåelsen af dette øjemed kræver, må den principielle berettigelse til uden hensyn til forsættets eller uagtsomhedens grad at anvende den ubestemte straffedom være given; thi kun denne åbner muligheden for fastsættelsen af den nøjagtig nødvendige straf.

Hvor det drejer sig om farer for betydelige retsgoder, må således den ubestemte straffedom være regel. Når denne regel dog ikke kan opstilles som en undtagelsesfri, da hænger dette sammen med, at vi, således som de menneskelige vilkår nu en gang ere, jo først efter at have berøvet forbryderen friheden i længere tid formå at konstatere, at straffen har haft den tilsigtede virkning. Forholdet vil imidlertid kunne stille sig således, at forbrydelsen og de den ledsagende omstændigheder give os beviset i hænde for, at den forbryderske drift har mødt så stærk en modstand fra de i social retning virkende motivers side, at så at sige en hvilken som helst styrkelse af disse må være tilstrækkelig til at skaffe dem det tabte overherredømme tilbage. Skønnes det nu tillige, at en eller anden

bestemt straf, der gør et mindre indgreb i forbryderens handlefrihed, end den ubestemte straf efter sagens natur må gøre, vil være tilstrækkelig til at hidføre en slig styrkelse af de sociale motiver, vil det være fuldstændig beføjet at lade en sådan ved dom fastsat straf træde i den ubestemte strafs sted.

I det foregående har jeg forsøgt at påvise, at staten overfor forbryderen ikke er indskrænket til rene sikringsforanstaltninger, at den har ret til at træffe forholdsregler, der tilsigte mere end den blotte uskadeliggørelse, ret til at straffe. Denne ret tilkommer staten også overfor den forbryder, om hvis forbedring der f. ex. på grund af hans slette opførsel i strafanstalten eller mangfoldigheden af de ham overgæede straffedomme kun er et svagt håb (Goos l. c. S. 98—99); thi med muligheden for en forbedring er også muligheden for opnåelse af restitution given, og da restitutionen er samfundets ret, må dets beføjelse til at gøre det ene forsøg efter det andet på at fremtvinge denne restitution være hævet over enhver tvivl. Men et andet spørgsmål er det, om staten altid bør benytte sig af denne sin ret, altid foretrække straffen for uskadeliggørelsen, om den selv overfor den argeste recidivist bør anstrænge sig af yderste evne og til forbryderens sidste stund for at gøre det svage håb om forbedring til virkelighed. Efter min mening må dette spørgsmål under forudsætning af, at hensynet til værdien af den pågældendes handlefrihed ikke sætter en grænse for varigheden af frihedsberøvelsen, besvares benegtende. Staten må nemlig, set fra et eksklusivt juridisk standpunkt, altid have ret til frit at vælge mellem restitution og uskadeliggørelse; thi den første kan ikke gennemføres uden statens medvirkning, og nogen forpligtelse til at yde denne kan ikke udspringe af forbrydelsen. Det skyldes kun et i videre forstand juridisk hensyn, hensynet til den fordel, samfundet kan drage af, at forbryderen til-

bagegives det som nyttigt medlem, når den forbedrende — eller afskrækkende — straf foretrækkes for den blotte inde-spærring. Det er nyttehensynet, der er afgørende for valget mellem de forskellige foranstaltninger. Men nytten af en forholdsregel står i forhold ikke blot til værdien af det, der kan opnås ved den, men også til den grad af sandsynlighed, den afgiver for, at det tilsigtede resultat vil nås. Jo færre chancer der er for forbryderens forbedring, des mindre nytte til er det derfor at anvende straffen, des lettere må den skade, som den på forbedring eller afskrækkelse anlagte straf i en eller anden retning måtte medføre, tynde vægtskålen ned i favør af uskadeliggørelsen. Og ved at skære alle forbrydere over én kam, ved uden hensyn til chancerne for og imod forbedring at undergive dem alle en i det væsentlige ensartet behandling, volder man skade: Man håndlægger for blotte muligheds skyld en del af den kraft, fængselsbestyrelsen råder over, man hindrer den i at sætte al energi ind på at redde for samfundet, hvad der er udsigt til at redde, og forsømmer således i sin jagen efter fjærne, fantastiske formål det, der ligger lige for hånden. Ikke umuligheden af, men usandsynligheden for social forbedring bør derfor være betingelse for uskadeliggørelsen, for uskadeliggørelsen ikke i den forstand, at staten nu ganske slår hånden af forbryderen, berøver ham hver mulighed for at få en i social retning gående omdannelse af karakteren konstateret, men i den forstand, at den op-hører med sine forsøg på gennem tvang og anden indvirkning at kue hans forbryderske sind, at den overlader udviklingen af hans karakter til ham selv, lægger hans skæbne i hans egen hånd.

På afgørelsen af spørgsmålet, om forbryderen skal straffes eller blot uskadeliggøres, bør administrationen ikke være uden indflydelse. Om en person end er bleven straffet nok så mange gange, kan der, når han påny kommer i fængsel, vise sig psykiske dispositioner af en sådan art, at hans sociale forbedring nu stiller sig som noget mere end en

fantastisk mulighed. Fra at udnytte et sådant tilfælde bør fængselsbestyrelsen ikke afskæres ved en dom, der dekretter uskadeliggørelse for bestandig. Omvendt er det af de ovenfor udviklede grunde urigtigt ved dommen at tvinge fængselsbestyrelsen til i det uendelige at fortsætte med forsøgene på at socialisere forbryderen.

Hvor hensynet til samfundsinteresserne ikke forudsætter en grænse for frihedsberøvelsens varighed, bør altså dommen være ubestemt i ordets fulde betydning: Ubestemt i henseende til tiden, ubestemt også i henseende til den endelige behandling af forbryderen som forbederlig eller uforbederlig*).

Hvad angår behandlingen af den i praktisk forstand perfektible forbryder under udståelsen af den ubestemte straf, bør den indrettes med generalpræventionens krav for øje. Straffen gør kun fuld nytte, når den samtidig med, at den lovydiggør fangen, afskrækker andre fra at forbryde sig; den gør skade, når den for åndelig forkomne existenser stiller sig som en velgerning, som en fristelse til forbrydelsen. Mene vi alene at kunne forbedre forbryderen ved at gøre opholdet i strafanstalten behageligt og tiltrækkende for ham, mene vi for forbedringens skyld at burde i tugthuset sørge for »koncerter« og »aftenunderholdninger« for »dilettantkomedier« og »andre adspredelser«, tro vi af hensyn til den forbedrede forbryder at burde lave tugthuset om til et hjem, til hvilket han kan ty, når han er uden beskæftigelse**), da gøre vi synd mod de hæderlige fattige, da forbryde vi os imod samfundet, om vi ikke give afkald på at forbedre, om vi ikke hellere idag end imorgen lukke tugthusets porte for bestandig.

Selvfølgelig kan hensynet til generalpræventionen ikke

*) Jeg bortser her fra de tilfælde, hvor uforbederligheden er »pathologisk betinget«.

**) Jvf. den i dette tidsskrift 14. årgang s. 65 flg. givne skildring af livet i »Elmira Reformatory«.

være enebestemmende for fangens behandling. Ligesålidt som vi have ret til at straffe et menneske, der ikke har forbrudt sig, for at afholde andre fra forbrydelsen, ligesålidt have vi ret til at straffe forbryderen vilkårlig, at tildele ham en strengere straf end den, der er en retslig konsekvens af forbrydelsen. Men vi have ret til at fremtvinge lovlydigheden (restitutionen), ere ikke henviste til at tigge os den til, have ret til at fordre den snarest, må derfor kunne benytte os af alle til vor rådighed stående formålstjenlige midler, selv af de mest energiske, når disse blot ikke krænke humanitetsfølelsens berettigede krav, og vi bør benytte denne vor ret til fordel for generalpræventionen, bør for samfundets skyld bevare det afskrækkende moment i straffen, fastholde, at denne ikke skal være adspredelse, ikke komediespil, men tugt.

Helt anderledes stiller forholdet sig overfor den forbryder, som staten, mistvivlende om straffens nytte, beslutter sig til at uskadeliggøre. Samfundets ret overfor ham går ikke ud over kravet på at sikres mod fremtidige angreb fra hans side. Enhver begrænsning af hans ret, enhver indskrænkning i hans velvære, der ikke er en nødvendig følge af hint krav, er en vilkårlighed. Uskadeliggørelsen af den, praktisk set, uforbederlige forbryder er — ligesom f. ex. bevogtningen af den afsindige — en ren og skær sikkerhedsforanstaltning, en specialprævention, der ikke tør forfølge, ikke tør kende til generalpræventive biformal. Og da hensynet til retten ikke tilsteder en generalpræventiv behandling af de uforbederlige, må en sådan, så vist som retten ikke kan være i strid med samfundsinteressen, være nødvendig for samfundets sikkerhed. Dette viser sig da også at være tilfældet: Om vi end gøre behandlingen nok så mild, vil den ikke friste til forbrydelser; thi den danner ikke den sikre, ikke engang den sandsynlige, men alene den blot mulige afslutning på et under strafanstaltens strenge tugt levet liv. Og om vi gøre den nok så hård, vil den ikke afholde fra forbrydelsen; thi den, hvem ikke

de forud for den event. uskadeliggørelse gående intensive, til ingen tidsgrænse bundne straffe formå at afskrække, vil overhovedet ikke lade sig påvirke af frygt for onder, den moderne stat kan tilføje forbryderen.

Med hensyn til behandlingsmåden ville de, der rammes af den ubestemte dom, herefter formentlig være at inddele i 3 hovedgrupper.

1. gruppe. Stammen dannes af lejlighedsforbrydere, der ikke tidligere have været underkastede ubestemt straf.

Til 2. gruppe, i hvilken behandlingen er strengere end i den foregående, henføres de, på hvem den ubestemte straf i den for gruppen nr. 1 brugelige udformning har været anvendt forgæves, samt vaneforbrydere uden hensyn til, at de ikke tidligere måtte have udstået ubestemt straf.

3. gruppe endelig består af de individer, der uden resultat have gennemgået behandlingen i gruppe 2.

1. gruppe. Overfor medlemmerne af denne gælder det jo om at få afgjort, når de uden fare kunne tilbagegives samfundet. Da denne afgørelse kun kan træffes på basis af en iagttagelse af deres færd i forhold, der så meget som mulig nærme sig dem, i hvilke det fri menneske bevæger sig, og da hensættelsen i sådanne forhold, hensættelsen i en tilstand af relativ frihed atter kræver en forudgående indøvelse i den relative friheds rette brug, en uddannelse for livet, som det virkelig leves, må anvendelsen af celle-systemet, der står i diametralt modsætningsforhold til det sociale liv, absolut forkastes. Celler kan overfor de til gruppen hørende fanger — foruden i egenskab af disciplinærstraf — kun bruges i den observationsperiode, der bør gå forud for den egenlige straf, kun benyttes som et middel til at studere fangens karakter, medens denne endnu er intakt, er upåvirket af straffen.

Da behandlingen af fangen fra først til sidst er og kun er en uddannelse for friheden, bør beskæftigelsen i

fængslet indrettes med hans fremtidige erhvervsvirksomhed for øje. Af samme grund bør æresfølelsen, der er en nødvendig betingelse for, at handlefriheden kan få sin fulde betydning, omhyggelig plejes. Pryglestraffen er derfor i højeste grad uheldig. Ganske særlig forkastelig forekommer dens anvendelse på mandsfanger mig at være; thi da manden færdes og ifølge naturens uforanderlige orden altid vil vedblive at færdes mere i livet end kvinden, må bevarelsen og udviklingen netop af mandens æresfølelse være af overordnet social betydning.

Den progressive strafs sidste og indispensable led er den betingede løsladelse. Inden friheden gengives den løsladte fuldt ud, har han at gennemgå to stadier. På det første af disse tør forandring af anvist opholdssted eller beskæftigelse kun finde sted efter foregående autorisation af den tillidsmand, der på det offentliges vegne har at føre tilsyn med ham. På det andet stadium har den løsladte ret til frit at bestemme både, hvor han vil bo, og hvorledes han vil ernære sig. Forandring af bopæl eller erhvervsvirksomhed har han at anmelde for tilsynsmanden i det pågældende distrikt. Viser den betingelsesvis løsladte sig uværdig til friheden, vil han efter omstændighederne være enten påny at indsætte i den for første gruppe bestemte strafanstalt eller at overgive til behandling efter de for anden gruppe gældende regler. Nedsættelse i 2. gruppe finder ligeledes sted, når behandlingen i 1. gruppe alt på et tidligere stadium viser sig at være virkningsløs.

2. gruppe. Når nogen for anden gang idømmes ubestemt straf, opstår spørgsmålet, om man bør underkaste ham samme straf som første gang, eller om der bør vælges en afvigende behandlingsmåde. Opstillet i sin almindelighed, lader spørgsmålet sig ikke besvare. Besvarelsen må være afhængig af, om den ny forbrydelse afgiver bevis for, at den udståede straf har været anvendt forgæves, eller den ikke gør det. Er det første tilfældet, vil det mildest talt være lidet hensigtsmæssigt påny at prøve en

kur, der overfor vedkommende har vist sig at være forfejlet. Er det sidste tilfældet, er der ingen grund til ikke at genoptage den tidligere behandling. Forgæves har straffen vist sig at være, når de forbryderske faktorer, som det har været dens opgave at bekæmpe, inden ret lang tid er forløben efter straffens udståelse, med usvækket eller dog tilnærmelsesvis usvækket kraft give sig udslag i en ny forbrydelse, når altså, for at tage eksempler, kortere tid efter frigivelsen tyven bukker under for den første den bedste fristelse til at stjæle påny, lidenskabsforbryderen atter lader sig henrive af sin lidenskab, den professionelle tigger genoptager sit gamle håndværk. Forgæves har straffen endvidere været, når de tvende forbrydelser vel ere udsprungne af forskelligartede motiver, men disse ere udslag af, symptomer på en generel forbrydersk disposition*).

Henvises forbryderen til 2. gruppe, underkastes han streng disciplin og tvinges til at præstere alt det arbejde, han formår. En således indrettet straf vil ligesåvel egne sig for recidivisten eller vaneforbryderen, der har syndet som følge af et overmål af »kriminell energi«, som for den, hvis tilbagefald skyldes et undermål af social energi: Den vil kue den kriminelle, stimulere den sociale energi. Menes straffen at have båret frugt, overgives fangen til videre behandling i 1. gruppe.

Straffen for den til anden gruppe hørende forbryder tager altså kun sigte på at forberede ham til optagelse i 1. gruppe, på at gøre ham modtagelig for den opdragende og udviklende straf. Set fra et teoretisk standpunkt er det derfor temmelig ligegyldigt, om fangerne beskæftiges i celle eller i fællesskab; det er væsenlig kun praktiske grunde, der lede til at foretrække det sidste. — Legemsstraffe ville i denne gruppe, hvor det gælder om at fremtvinge anstrengt arbejde, vanskelig kunne undværes, og deres anvendelse kan her, hvor straffen ikke umiddelbart

*) Et slikt indre sammenhæng mellem motiverne vil i reglen først kunne konstateres efter forudgående observation af forbryderen.

skal forberede til friheden, næppe heller vække betænkelighed.

3. gruppe. Når staten forgæves har søgt at influere på forbryderen ved anvendelse af de til dens rådighed stående straffemidler og mistvivler om, at straffens fortsættelse vil medføre noget resultat, afbrydes straffen. I dens sted træde da de i det foregående berørte sikringsforanstaltninger, der opretholdes lige til forbryderens død. Den afbrudte strafbehandling vil dog være at genoptage, når forbryderen mod forventning viser tegn på forbederlighed.

Da opgaven overfor den som uforbederlig ansete forbryder udelukkende består i at sikre samfundet imod ham, bør hans ret ikke indskrænkes videre, end gennemførelsen af sikringskravet nødvendiggør. Dog må han, da staten har ret til at kræve betaling for hans forplejning, bevogtning m. m., kunne tvinges til, hvis han er uformuende, at yde vederlag i arbejde.

Hovedmassen af de »uforbederlige« vil bestå af professionelle tiggere, løsgængere, prostituerede fruentimmer og lignende elementer. Da disse ikke tiltrænge noget minutiøst og kostbart tilsyn, ville udgifterne, de pådrage staten, næppe komme til synderlig at overstige de indtægter, der kunne have af deres arbejde. Arbejdskraften vil bl. a. ved udlejning af den til kommuner og private kunne udnyttes med fordel, da det umiddelbare tilsyn med de pågældende individer meget vel kan overlades arbejdsgiverne.

Af hensyn til samfundets sikkerhed vil der næppe heller kunne rejses indvendinger imod, at den ikke arbejdsdygtige del af de mindst farlige uforbederlige anbringes i de almindelige fattiganstalter (Goos l. c. S. 99). Men en sådan »civil« uskadeliggørelse, en sådan sammenblanding af uforbederlige forbrydere, af samfundets bæreme med hæderlige fattige synes umægtelig at være lidet hensynsfuld overfor disse.

Carl Herold.
Overretssagfører.